

Alkoholio prekybos laiko reguliavimas: Pirmosios ir Antrosios Lietuvos Respublikos patirtys

Aistė Lazauskienė

*Šiaulių universitetas
Architektų g. 1, LT-78366 Šiauliai*

Ilna Tamutienė

*Vytauto Didžiojo universitetas
S. Daukanto g. 28-200, LT-44246 Kaunas*

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppa.14.1.11408>

***Anotacija.** Šio straipsnio tikslas – palyginti Pirmosios Lietuvos Respublikos (1918–1940) ir Antrosios Lietuvos Respublikos (1990–2012) alkoholio mažmeninės prekybos laiko reguliavimą. Straipsnyje remiamasi formalių dokumentų analizės metodu. Lyginamuosius kriterijus susiejus su alkoholio pardavimo laiko reguliavimu paros valandų, savaitės dienų ir visuomenei reikšmingų dienų aspektais, nustatomos esminį alkoholio laiko reguliavimą įvedusios partijos. Nustatyta, kad Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu alkoholio pardavimo laiko reguliavimas buvo įvairesnis ir gerokai griežtesnis nei Antrosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu. Liberalus buvęs 1934 m. Pirmosios Lietuvos Respublikos alkoholio laiko reguliavimas buvo gerokai griežtesnis nei 2012 m. įsigaliojęs ir šiandien veikiantis griežčiausias Antrosios Respublikos alkoholio pardavimo laiko apribojimas. Norint sumažinti besaikio alkoholio vartojimą ir su tuo susijusią žalą šiandienėje Lietuvoje, rekomenduojama griežtinti alkoholio pardavimo laiko ribojimą naktimis, savaitgaliais, švenčių dienomis ir per sporto varžybas.*

Raktažodžiai: *alkoholis, pardavimo laikas, išgertinai, išsineštinai.*

Keywords: *alcohol, sale, on premise, off premise.*

Įvadas

Pasaulinės sveikatos organizacijos duomenimis (2014), Lietuvoje suvartojamo alkoholio kiekis ir su juo susijusi žala yra vienas didžiausių pasaulyje [28]. 2012 ir 2013 m. vienam gyventojui (15 metų ir vyresniam) teko 15,2 litro suvartoto grynojo alkoholio [alkoholio vartojimas ir padariniai]. Įrodymais pagrįstas neigiamas

alkoholio poveikis asmens ir visuomenės gerovei, todėl jis nėra įprasta prekė. Jo gamyba ir pardavimas yra reglamentuojami [11]. Reguluojant visuomenėje išgeriamo alkoholio kiekį ir su tuo susijusią žalą, taikomos kompleksinės priemonės: alkoholio kainos reguliavimas akcizais, pardavimo vietų skaičiaus reguliavimas licencijomis, pardavimo laiko apribojimas, vartotojų ir pirkėjų amžiaus apribojimas, reklamos, vairavimo išgėrus apribojimas, draudimas aptarnauti neblaivius asmenis ir pan. [10]. Šiame straipsnyje tyrimo objektu pasirinkta viena iš alkoholio pardavimo reguliavimo priemonių – pardavimo laiko apribojimas. J. C. Middleton ir kt. (2010) nustatė, kad alkoholio pardavimo dienų ribojimas turi tiesioginę įtaką, nes kuo mažiau pardavimo dienų, tuo mažesnė žala ir vartojimas ir atvirksčiai. Dažniausia ribojimas susijęs su draudimu alkoholiu parduoti šeštadieniais ir sekmadieniais. 14 JAV valstijų draudžiama alkoholiu prekiauti sekmadieniais, 14 – neribojama prekiauti alkoholiu, 22 – leidžiama prekiauti sekmadieniais, bet ribojamos pardavimo valandos ir parduodamų gėrimų rūšis [16]. R. A. Hahn ir kt. (2012) nustatė, kad prailginus prekybą alkoholiu dviem ir daugiau valandų padidėja su alkoholiu susijusi socialinė žala [12]. Anot T. F. Babor ir kt. (2010), pardavimo laiko apribojimas yra finansiškai efektyvi priemonė, mažinanti alkoholio suvartojimą ir socialinę žalą, tačiau tokiam draudimui labai priešinasi alkoholio gamintojai, pardavimo tarpininkai ir prekiautojai [10]. Z. Norkus monografijoje „Du nepriklausomybės dvidešimtmečiai“ (2014) įvairiais rakursais palygino Pirmosios ir Antrosios Lietuvos Respublikos kapitalizmą, klases ir demokratiją – aptarė abiejų nepriklausomybių politinį ir ekonominį kontekstus. Autorius pateikė ekonominės plėtros pranašumus Pirmojoje Lietuvos Respublikoje, palyginti su Antrąja Lietuvos Respublika [18]. Tačiau alkoholio kontrolės politika liko neanalizuota. Šio straipsnio tikslas – palyginti Pirmosios (1918–1940) ir Antrosios Lietuvos Respublikos (1990–2012) alkoholio mažmeninės prekybos laiko reguliavimą. Straipsnyje keliami uždaviniai:

- 1) palyginti alkoholio pardavimo laiką paros valandų, savaitės dienų ir visuomenei reikšmingų dienų reguliavimo aspektais;
- 2) nustatyti, kurio Seimo (valdančiųjų partijų) valdymo laikotarpiu reguliuojant alkoholio pardavimo laiką įvyko esminiai liberalizuojantys lūžiai.

Atliekant tyrimą remiamasi alkoholio pardavimą reguliuojančių formalių dokumentų analize.

Draudimas prekiauti alkoholiu visuomenei reikšmingomis dienomis

Pirmojoje Lietuvos Respublikoje ilgiausias draudimas prekiauti alkoholiu, galiojęs net porą mėnesių, buvo paskelbtas dėl Lietuvos Steigiamojo Seimo rinkimų. Tam išleistas specialus „Laikino uždraudimo svaiginamuosius gėrimus parduoti įstatymas“, kuriame teigiama: „Visoje Lietuvoje parduoti spiritas, degtinės, likierio ir konjako draudžiamas...“ [13] Taigi drausta tik stipriųjų gėrimų prekyba. Be to, numatytos tam tikros išimtys – t. y. leista parduoti stipriuosius gėrimus sanitarijos ir veterinarijos tikslais ir tik šiais tikslais turintiems „tam tikrus gydytojo leidimus“. Pirkimas buvo registruojamas specialiose knygose, o gydytojų parašai recepte turėjo būti „patvirtinti vietos administracinės valdžios“. Šis draudimas truko nuo 1920 m.

kovo 13 iki gegužės 15 d., t. y. iki Steigiamojo Seimo dienos, ir buvo pats ilgiausias per visą Pirmosios Respublikos laikotarpį. Vėlesniais metais, nuo 1922 m., taip pat drausta prekiauti alkoholiu *rinkimų dienomis* – tiek Seimo, tiek savivaldybių, tiek „kitokių organų rinkimų dienomis“ [22]. Prie šios kategorijos draudimo galima priskirti ir draudimą prekiauti alkoholiu naujokų šaukimo ar mobilizacijos dienomis, galiojusį per visą Pirmosios Respublikos laikotarpį. Nuo 1934 m. alkoholio parduotuvėse, kuriose prekiaujama tiek išsineštinai, tiek „išgertinai“ (restoranai ir kt.), nebeišskiriamas draudimas prekiauti savivaldybių rinkimų dienomis, draudžiama prekiauti tik *Seimo rinkimų* ir mobilizacijos dienomis. Be to, *Seimo rinkimų* dienomis užėgose prekyba lengvesniais alkoholiniais gėrimais tapo liberalesnė. Seimo rinkimų dienomis alinėse, alaus baruose, valgyklose, kavinėse ir cukrainėse apskričių centruose leista prekiauti alkoholiu nuo 8 iki 22 val., o kituose miestuose ir miesteliuose – iki 20 val. Vis dėlto *mobilizacijos dieną* ir toliau draudžiama pardavinėti alkoholį net ir minėtose įstaigose [1].

Draudimas prekiauti alkoholiu valstybinių švenčių metu įtvirtintas 1922 m. įstatyme. Vasario 16 d., Gegužės 1 d., Steigiamojo Seimo sušaukimo dieną (gegužės 15 d.), Valstybės Konstitucijos priėmimo dieną (rugpjūčio 1 d.) valstybės degtinės monopolio parduotuvės neveikė [27]. Skyrėsi prekyba „išneštinai ir išgertinai“, be to, ji priklausė nuo miesto dydžio. Vasario 16 d. ir Steigiamojo Seimo sušaukimo dienomis (gegužės 15 d.) prekyba drausta visą dieną, o Gegužės 1 d. ir Konstitucijos priėmimo dieną (rugpjūčio 1 d.) apskričių miestuose įsigyti alkoholio buvo galima nuo 13 val., mažesniuose miesteliuose – nuo 13 iki 16 val. [21]. Nuo 1934 m. tik Vasario 16 d. priskiriama prie valstybinių švenčių, tačiau jau nebeliko draudimo prekiauti visą dieną – nuo 13 iki 18 val. prekyba leista. Be to, įstaigose, kuriose prekiauta „išgertinai“ (alinėse, kavinėse ir pan.), apskričių centruose alkoholis leistas nuo 13 iki 22 val., o mažesniuose miesteliuose (antraeiluose, kuriose nėra apskričių centrų) – iki 20 val. [1].

Alkoholio prekybos ribojimas per bažnytines šventes sudaro didžiausią dalį tarp visų ribotinių dienų. Bažnytines šventes galima išskirti į dvi dideles grupes: „didžiosios šventės“ ir „kitos“ šventės. Nuo to priklausė, ar prekyba alkoholiu iš viso drausta, ar ribotos tik alkoholinių gėrimų pardavimo valandos. Visą dieną prekyba drausta Kalėdų pirmąją dieną, Velykų pirmąją dieną, Sekminių pirmąją dieną, Naujųjų metų, Visų šventųjų ir Vėlinių dienomis (1922 m.). Nuo 1925 m. prie didžiųjų švenčių dar priskirta: Trys karaliai, Velykų antroji diena, Šeštinės, Kristaus dangun žengimas, Sekminių antroji diena, Dievo Kūno šventė, Šv. Apaštalo Petro ir Povilo (06 29), Šv. Marijos Dievo Motinos dangun ėmimo (Žolinė), Šv. Marijos gimimo (09 08), Šv. Marijos Nekalto Prasidėjimo (12 08) šventės ir Kalėdų antroji diena [23]. Be to, nuo 1927 m. specialiose valstybinės degtinės monopolio parduotuvėse drausta prekyba ir „kitomis“ šventinėmis dienomis: Šv. Kazimiero (03 04), Velykų Penktadienio, Velykų Šeštadienio ir Kūčių dienomis, tačiau tai negaliojo privačioms parduotuvėms ir *traktieriams* [27]. Įdomu pastebėti, kad nuo 1934 m. tokių religinių švenčių dienų gerokai sumažėjo: iš 17 liko tik dvi (Kalėdos ir Velykos) [1].

Ne tokių svarbių, „kitų“, religinių švenčių dienomis nebuvo visiško draudimo prekiauti – alkoholio parduotuvių darbo laikas arba alkoholio įsigijimo įvairiose užseigose ir kavinėse laikas buvo sutrumpintas. 1922 m. prie šių „kitų“ švenčių priskirti visi sekmadieniai ir Velykų (Didžiojo) Ketvirtadienio, Velykų Penktadienio ir Velykų Šeštadienio dienos, antroji Kalėdų diena, antroji Velykų diena, antroji Sekminių diena, nuo 1925 m. – ir Kūčių diena. Šiai kategorijai priskirtos ir atlaidų dienos, kurios kiekvienoje parapijoje galėjo skirtis. Tomis dienomis alkoholio galima buvo įsigyti „išgertinai“ apskrities teisėmis miestuose – nuo 13 val. kitose vietose – nuo 13 iki 16 val. [1]; 1934 m. apskričių centruose nuo 13 iki 22 val. (antraeiluose miestuose iki 20 val.), kitur – iki 18 val. [1]. Valstybinių parduotuvių laikas buvo trumpesnis: nuo 13 iki 18 val.

Kaip ypatingos dienos, sutraukiančios į miestus ir miestelius daug žmonių, išskirtos mugių ir „jomarkų“ dienos. Tomis dienomis (tik valsčiaus teisėmis miestuose) taip pat leista prekiauti iki 16 val., tačiau nuo 1927 m. tomis dienomis (jei tai nesutapo su valstybinėmis ir religinėmis šventėmis) valstybinės degtinės monopolio parduotuvės veikė kaip paprastą dieną, tik valsčiaus teisėmis miestuose, – iki 16 val., t.y. kaip šeštadienį [27]. Turgaus dienomis prekyba „išgertinai“ ir „išneštinai“ valsčiuose leista nuo 8 iki 18 val., tačiau didesniems miestams apribojimas nenumatytas, prekiauta kaip darbo dienomis [1]. Nuo 1922 m. galiojo draudimas prekiauti alkoholiu bažnytinių procesijų metu [21]. Nuo 1934 m. šio draudimo nebeliko.

Iki pasirodant pirmiesiems įstatymams kiekviena savivaldybės taryba galėjo patvirtinti parduotuvės ar *traktieriaus darbo laiką*. *Antai Tauragės apskrityje leista laikyti traktierius atidarytus* nuo 9 iki 18 val., o alines – nuo 9 iki 20 val. Skirtingose apskrityse prekybos alkoholiu laikas galėjo būti kitoks [17]. Remiantis 1922 m. įstatymu, savivaldybės (t. y. valsčių ir miestų tarybos) galėjo priimti nutarimus uždrausti prekiauti alkoholiu ir kitomis įstatyme neišvardytomis dienomis ar valandomis [21]. O nuo 1934 m. ši teisė palikta centrinės valdžios atstovui – apskrities viršininkui. Jis, „kai gresia visuomenės tvarkai pavojus“, turėjo teisę uždrausti pardavinėti alkoholinius gėrimus visoje apskrityje ar tam tikrose jos vietose“ [1]. Apibendrinant galima teigti, kad religinės šventės sudarė didžiausią dalį visų dienų, kuriomis prekyba alkoholiu drausta arba ribota. Katalikų bažnyčia tuo laikotarpiu buvo įtakinga, religinės šventės gyventojams turėjo ypatingą reikšmę. Krikščionių demokratų priimti įstatymai, riboję alkoholio prekybą, galiojo dešimtmetį.

Antrojeje Lietuvos Respublikoje tik 2006-11-09 buvo įvestas draudimas prekiauti alkoholiu Rugsėjo 1-ąją [4]. 2008 spalio 8 d. punktas buvo papildytas išimtimis: „... išskyrus viešojo maitinimo įmones, gėrimams, parduodamiems tarptautinio susisiekimo traukiniuose, laivuose, orlaiviuose, vežančiuose keleivius tarptautiniais maršrutais, viešbučių kambariuose įrengtuose mini baruose, taip pat neapmuitinamose parduotuvėse ir specialiose prekybos vietose, kuriose alkoholiniai gėrimai parduodami tik iš Lietuvos Respublikos išvykstantiems keleiviams“ [5]. Rugsėjo 1-osios mažmeninės prekybos apribojimas galioja ir šiandien [14]. Nuo 1995

m. savivaldos vykdomosios institucijos turi teisę riboti ar uždrausti prekybą alkoholiniais gėrimais valstybinių bei religinių švenčių ir masinių renginių dienomis, tačiau daugelis institucijų šių galimybių nepaiso [26, 487].

1995 m. įstatymo redakcijoje buvo pateiktas draudimas parduoti alkoholią masiniuose sporto, kultūros, religiniuose, šventiniuose renginiuose, mitinguose, manifestacijose, išskyrus alkoholinius gėrimus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 12 proc. Nuo 2002 m. birželio 20 d. per sporto rungtynes draudžiama parduoti alkoholinius gėrimus, išskyrus tuos, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 6 proc. [3]. 2011 m. pakoreguota, kad draudžiama prekiauti masiniuose renginiuose, parodose ir mugėse (išskyrus tuos alkoholinius gėrimus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 13 proc., ir tuos, kurie parduodami parodose ir mugėse, vykstančiose stacionariuose pastatuose). Nuo 2013 m. uždrausta prekiauti alkoholiu koncertuose, teatro spektakliuose, cirko ir kituose renginiuose, skirtuose nepilnamečiams. Draudimai tebegalioja [14].

Laiko ribojimas savaitės dienomis

Pirmojoje Lietuvos Respublikoje darbo dienomis alkoholio prekybos parduotuvės dirbo nuo 9 iki 22 val. apskričių centruose ir nuo 8 iki 20 val. valsčiuose, o nuo 1934 m. laikas sutrumpintas iki 20 val. (iki 22 val. prekyba leista „išsineštinai“). Šeštadieniais leista prekiauti trumpiau (iki 16 val.), vėliau, nuo 1934 m., tokio draudimo neliko, šeštadieniai neišskiriami. Sekmadeniais alkoholio galima buvo įsigyti „išgertinai“ apskrities teisėmis miestuose nuo 13 val. o kitose vietose – nuo 13 iki 16 val. [21]. Tai, kad alkoholio prekyba leista sekmadieniais po šv. Mišių, t. y. nuo 13 val., sietina su carinių laikų tradicijomis. Nuo 1925 m., įsigaliojus „Švenčių ir poilsio dienų įstatymui“, sekmadieniais ir pagrindinėmis švenčių dienomis prekyba alkoholiu visai uždrausta [23]. Apie šį beveik dešimtmetį trukusį draudimą buvo daug visuomenėje diskutuota. Kaip rašė to meto spauda, draudimas smuklėse ir mažesniuose restoranuose prekiauti alkoholiu lėmė tai, kad atsirado daug nelegalios prekybos: arbatinėse ir kitose maitinimo įstaigose galima buvo lengvai gauti degtinės, kurti slepiant nuo tikrintojų, pardavinėta dažnai „supilta į arbatos stiklines ir nudažyta arbatos spalva arba supilstyta į selterio butelius“ [19]. Taigi 1934 m. prekyba liberalizuota: apskričių centruose ji leista nuo 13 iki 22 val. (antraeiluose miestuose – iki 20 val.), kitur – iki 18 val. [1]. Valstybinių parduotuvių laikas buvo trumpesnis, t. y. nuo 13 iki 18 val. (žr. 1 lentelę).

Įstatymuose buvo numatytos tam tikros prekybai alkoholiu „išgertinai“ išimties išskiriami pirmos rūšies, t. y. geresni restoranai (pvz., *Metropolis*, *Versalis*). Dar 1922 m. pirmos rūšies restoranams įprastomis dienomis vakarinis prekybos laikas galėjo būti prailgintas „Vidaus Reikalų Ministerio, susitarus su Finansų, Prekybos ir Pramonės Ministeriu“ [21]. Nuo 1926 m. „Ministeris, susitaręs su Finansų Ministeriu, galėjo leisti pirmos rūšies restoranams pardavinėti svaigiuosius gėrimus sekmadieniais ir pagrindinėmis šventinėmis dienomis (žr. anksčiau) nuo 13 valandos, bet ne ilgiau kaip ligi 24 valandos“ [22]. Nuo 1934 m. prekybos laikas dar labiau

liberalizuotas: „Finansų Ministeris, susitaręs su Vidaus Reikalų Ministeriu, gali leisti alkoholinių gėrimų parduotuvėms, kur tie gėrimai parduodami išgertinai“ prekiauti ir iki 1 val. nakties, o „atskiroms“ įstaigoms ir ilgiau, bet ne vėliau kaip iki 4 val. [1]. Be to, išimtis galiojo ir ypatingų reikalavimų dienomis, t. y. Seimo rinkimų, turgaus dienomis, gavus leidimą leista prekiauti nuo 8 val. Taigi taikant šį įstatymą išimtis pirmos rūšies restoranams nedaroma, galimybė, gavus leidimą dirbti ilgiau, suteikta ir kitoms įstaigoms, kur alkoholiu prekiauta „išgertinai“.

Nuo 1934 m. atsirado liberalus reguliavimas prekiauti alkoholiu specifinėse vietose, tačiau prekyba jose nesiejama su savaitės dienomis. „Teatrų bufetuose teatro sezono metu galima pardavinėti alkoholiniai gėrimai kasdien nuo 8 ligi 24 valandos; (...) Geležinkelių stočių bufetuose galima pardavinėti alkoholiniai gėrimai kasdien nuo 8–22 valandos. Pardavinėti alkoholiniai gėrimai nuo 22 valandos ligi 8 valandos galima tiktai vieną valandą prieš traukiniui ateinant ir vieną valandą traukiniui išėjus. (...) Laivo bufete galima pardavinėti alkoholiniai gėrimai kasdien nuo 8 valandos ligi 22 valandos, bet tik laivo plaukiojimo metu“ [1]. Taigi šiuo atveju nei religinės šventės, nei sekmadieniai neišskirti.

Antrojoje Lietuvos Respublikoje savaitės dienų ribojimo prekiauti alkoholiu nebuvo, tačiau su tam tikromis išimtimis buvo ribojamos alkoholio pardavimo išsineštinai ir išgertinai laikas (žr. 1 lentelę). VI Seime, kuriame daugumą sudarė Lietuvos demokratinė darbo frakcija, 1995 m. priimtame Alkoholio kontrolės įstatymo redakcijoje buvo leidžiama prekiauti alkoholiniais gėrimais tik nuo 11 val., o už leidimo prekiauti alkoholiniais gėrimais prekybos įmonėse po 22 val., taip pat sekmadieniais išdavimą buvo imamas dvigubo tarifo žyminis mokestis [14]. Tais pačiais metais po kelių mėnesių pardavimo laiko reglamentavimas labiau detalizuotas: prekybos ir viešojo maitinimo įmonėse buvo leidžiama prekiauti alkoholiniais gėrimais tik nuo 11 iki kitos dienos 6 val. ryto (prekyba alumi leidžiama nuo 8 val. ryto). Už leidimo prekiauti alkoholiniais gėrimais prekybos įmonėse po 22 val., o viešojo maitinimo įmonėse – po 24 val. išdavimą buvo imamas dvigubo tarifo žyminis mokestis [15].

1997 m. Prekybos ir viešojo maitinimo įmonėse leidžiama prekiauti alkoholiniais gėrimais tik nuo 11 val. iki kitos dienos 6 val. ryto (prekyba alumi leidžiama nuo 8 val. ryto) [2]. Tačiau 2001 m., kai daugumą turėjo VIII Seimo Socialdemokratinė koalicija, valandų apribojimas panaikinamas [9]. Tiesa, 2007 m. buvo uždrausta prekiauti alkoholiniais gėrimais nuo 22 iki 9 val. prekybos įmonėse, įrengtose daugiabučiuose gyvenamuosiuose namuose [8].

Daugiausia laiko ribojimų įvedė Seimas, kai daugumą sudarė Tėvynės Sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų frakcija [20]. 2009 m. sausio 1 d. buvo draudžiama prekiauti nuo 22 iki 8 val. mažmeninės prekybos įmonėse (šis draudimas netaikomas alkoholiniais gėrimams, parduodamiems tarptautinio susisiekimo traukiniuose, laivuose, orlaiviuose, vežančiuose keleivius tarptautiniais maršrutais, neapmuitinamose parduotuvėse ir specialiose prekybos vietose, kuriose alkoholiniai gėrimai parduodami tik iš Lietuvos Respublikos išvykstantiems keleiviams) [5].

1 lentelė. Prekybos alkoholiu darbo laikas darbo dienomis ir savaitgaliais*

PIRMOJI LIETUVOS RESPUBLIKA						
Įstaigos rūšis, metai	Darbo dienomis		Šeštadieniais		Sekmadieniais	
	Apskričių centrai	Valsčiai	Apskričių centrai	Valsčiai	Apskričių centrai	Valsčiai
1922 m. Gėrimai išsineštinai ir išgertinai	9–22 val.	8–20val.	9–16 val.	8–16val.	13–22val.	13–22val.
1926 m. Gėrimai išsineštinai ir išgertinai	9–22 val.	8–20val.	9–16 val.	8–16val.	ne	ne
1927 m. Valstybinės degtinės parduotuvės	9–19 val.	8–18 val.	9–16 val.	8–16val.	ne	ne
1934 m. Valstybinės degtinės parduotuvės	8–20 val.	8–20 val.	8–20val.	8–20val.	13–18 val.	13–18 val.
1934 m. Restoranai ir kitos įstaigos „išgertinai“	8–22 val.	8–20 val.	8–22val.	8–20val.	13–22 val.	13–18 val.
1934 m. Alinės, kavinės	8–22 val.	8–20 val.	8–22val.	8–20val.	13–22 val.	13–20 val. (13–18)**
ANTROJI LIETUVOS RESPUBLIKA						
	Visomis dienomis					
1995 m. mažmeninės prekybos vietose	11–22 val. sumokėjus dvigubo tarifo mokesčių leidžiama prekiauti po 22 val. išsineštinai alumi iki 8 val., kitais gėrimais – iki 6 val. ryto.					
1995 m. viešojo maitinimo įmonė	11–24 val., po 24 val. galima prekiauti sumokėjus dvigubo tarifo mokesčių už leidimą.					
2001 m. mažmeninės prekybos, viešojo maitinimo įmonės išsineštinai ir vartoti vietose	0–24 val.					
2007 m. mažmeninės prekybos, viešojo maitinimo įmonės išsineštinai ir vartoti vietose	0–24 val., išskyrus 9–22 val., leidžiama prekiauti alkoholiu mažmeninės prekybos vietose daugiabučiuose įrengtose parduotuvėse.					
2009 m. viešojo maitinimo įmonėse	0–24 val.					
2009 m. mažmeninės prekybos vietose	8–22 val.					
2012 m. mažmeninės prekybos vietose išsineštinai	8–22 val.					
2012 m., viešojo maitinimo įmonėse išgertinai, po 22 val. atidarytoje taroje	0–24 val., jei turi licenciją naktinei prekybai. 8–22 val., jei neturi licencijos naktinei prekybai.					

* Čia nenurodytos valstybinės ir religinės šventės, turgaus dienos, Rugsėjo 1-oji ir kitos dienos, kuriomis alkoholio pardavimas ribojamas kt. ** Kituose, mažesniuose, miesteliuose.

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 89, 13, 14, 15, 21, 22, 23, 26].

Viešojo maitinimo įmonių statusą turinčioms mažmeninės prekybos vietoms šis draudimas negaliojo iki 2012 m. Nuo tų metų buvo įteisintas reikalavimas tokiai naktinei prekybai turėti licenciją. Nuo 2012 m. įvestas reglamentas, draudžiantis prekiauti nuo 22 iki 8 val. viešojo maitinimo vietose, turinčiose licencijas mažmeninei prekybai alkoholiniais gėrimais. Šis draudimas netaikomas viešojo maitinimo vietose, turinčiose licencijas mažmeninei prekybai alkoholiniais gėrimais, parduodamiems pilstomiems alkoholiniais gėrimams ar alkoholiniais gėrimams, parduodamiems atidarytoje pakuotėje ir tik vartoti vietoje [6]. Taigi tik nuo 2012 m. įsigaliojo

draudimas prekiauti alkoholiu naktį išsineštinai uždarytoje taroje. Tačiau viešojo maitinimo įmonėse, kuriose licencijuotai prekiaujama vartoti vietoje ir atidarytoje taroje išsineštinai, prekiauti alkoholiu leidžiama. Žinant neįprastus šios nuostatos apėjimo kelius, kai nusiperkama alkoholio atidarytoje taroje, o užkimšus popieriniu kamščiu išsinešama, galima daryti išvadą, kad ši reguliacinė priemonė nėra geriausia [24].

Išvados

1. Prekybos alkoholiu reguliavimas aiškiai sietinas su to meto valdančiosiomis partijomis. Griežčiausias ribojimas įvestas II Seime krikščionių demokratų bloko valdymo laikotarpiu. Nuo 1925 iki 1934 m. prekyba alkoholiu visiškai drausta sekmadieniais ir 13 religinių bei 2 valstybinių švenčių dienomis, o šeštadieniais ir kitų religinių švenčių dienomis prekybos laikas buvo trumpesnis. Katalikų bažnyčia tuo laikotarpiu buvo tradiciškai įtakinga, religinės šventės gyventojams turėjo ypatingą reikšmę. Tačiau į žydų religines šventes nebuvo atsižvelgiama. Beveik dešimtmetį galiojęs griežtas alkoholio prekybos laiko reguliavimas buvo gerokai liberalizuotas A. Smetonos valdymo metais: nuo 1934 m. itin sumažėjo religinių švenčių, per kurias drausta alkoholio prekyba, vėl leista prekiauti alkoholiu sekmadieniais po pietų, t. y. pasibaigus pamaldoms.

2. Antrosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu prekybos alkoholiu laiko reguliavimas buvo gerokai liberalesnis nei Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu. Švenčių dienomis, savaitgaliais prekybos valandos neribotos, išskyrus Rugsėjo 1-ąją nuo 2006 m. lapkričio iki 2008 m. spalio. Nuo 2006 m. lapkričio leista prekiauti išgertinai viešojo maitinimo įmonėse.

3. Antrosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu prekybos alkoholiu reguliavimas sietinas su to meto valdančiomis partijomis. Nors Pagrindinis alkoholio kontrolės įstatymas buvo priimtas VI Seime (1992–1996 m.) daugumą turint Lietuvos demokratinei darbo partijai, tačiau alkoholio pardavimo laikas buvo gana ilgas, nes sumokėjus dvigubo tarifo mokestį galima buvo prekiauti alkoholiu išsineštinai ir išgertinai vietoje. VIII Seimas (2000–2004 m.), kuriame daugumą sudarė Socialdemokratinė koalicija, panaikino visus pardavimo laiko apribojimus. Tik X Seimas (2008–2012 m.), daugumą turint Tėvynės Sąjungai – Lietuvos krikščionių demokratams, nuo 2012 m. uždraudė prekiauti alkoholiu išsineštinai nuo 22 iki 8 val., nors išliko galimybė nusipirkti alkoholio naktį viešojo maitinimo įmonėse, turinčiose licencijas naktinei prekybai, vartoti vietoje arba įsigyti atidarytoje taroje.

4. Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu alkoholio pardavimo laiko reguliavimas buvo įvairesnis ir gerokai griežtesnis nei Antrosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu. Liberalus buvęs 1934 m. Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu alkoholio laiko reguliavimas buvo gerokai griežtesnis negu 2012 m. įsigaliojęs ir šandien veikiantis alkoholio pardavimo laiko apribojimas.

Literatūra

1. Alkoholinių gėrimų pardavinėjimui tvarkyti įstatymas, *Vyriausybės žinios*, 1934-06-13, Nr. 445-3112.
2. Alkoholio kontrolės įstatymo 1, 2, 3, 10, 13, 14, 20, 21, 25, 29, 30, 31, 33, 39, 41, 43, 44 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei IV skyriaus II skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1997-07-16, Nr. 67-1660.
3. Alkoholio kontrolės įstatymo 1, 2, 3, 6, 8, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 23, 25, 27, 28, 30, 41, 44, 45, 48, 52 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 53 straipsniu įstatymas, *Valstybės žinios*, 2002-06-28, Nr. 65-2632.
4. Alkoholio kontrolės įstatymo 18, 34 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2006-11-25, Nr. 127-4822.
5. Alkoholio kontrolės įstatymo 2, 12, 16, 17, 18, 22, 29, 34 straipsnių pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo III skyriaus ketvirtuoju skirsniu ir 34 (1) straipsniu įstatymas, *Valstybės žinios*, 2008-10-25, Nr. 123-4660.
6. Alkoholio kontrolės įstatymo 2, 3, 18, 22, 34 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2011-12-31, Nr. 165-7859.
7. Alkoholio kontrolės įstatymo 2, 6, 10, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 18 (1), 18 (2), 22, 26, 28, 29, 34, 34 (1), 36, 41 straipsnių, ketvirtojo skirsnio pavadinimo bei priedo pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo 18 (3) straipsniu ir 15 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas, *Valstybės žinios*, 2012-07-04, Nr. 78-4025.
8. Alkoholio kontrolės įstatymo 2, 7, 11, 12, 16, 17, 18, 26, 29, 33, 34, 35 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2007-07-12, Nr. 77-3041.
9. Alkoholio kontrolės įstatymo 21 straipsnio pakeitimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2001-04-11, Nr. 31-1016.
10. Anderson, P.; Baumberg, B. Alcohol in Europe. A public Health perspective. A report for the European Commission. London: Institute of Alcohol Studies, 2006.
11. Babor, T. F.; Caetano, R.; Casswell, S. et al. Alcohol: no ordinary commodity-research and public policy. 2nd.ed. Oxford: Oxford University Press, 2010.
12. Hahn, R. A.; Middleton, J. C.; Elder, R.; Brewer, R.; Fielding, J.; Naimi, T. S.; Toomey, T. L.; Chattopadhyay, S.; Briana Lawrence, B.; Carla Alexia Campbell, C. A. Effects of Alcohol Retail Privatization on Excessive Alcohol Consumption and Related Harms. *American Journal of Preventive Medicine*, 2012, Vol. 42, No. 4, 418–427.
13. Laikino uždraudimo svaiginamuosius gėrimus pardavinėti įstatymas, *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1920-03-18, Nr. 23-283.
14. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas, 2015-1-01–2015-04-30, Nr. I-857. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9E5C5C16B6E6> [2015-02-11].
15. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas, *Valstybės žinios*, 1995-05-26, Nr. 44-1073.
16. Middleton, J. C.; Hahn, R. A.; Kuzara, J. L.; Elder, R.; Brewer, R.; Chattopadhyay, S.; Fielding, J.; Naimi, T. S.; Toomey, T.; Lawrence, B. Restricting Days of Alcohol Sales on Excessive Alcohol Consumption and Related Harms. *American Journal of Preventive Medicine*, 2010, Vol. 39, No. 6, 575–589.

17. Morkūnaitė-Lazauskienė A. Prekybos alkoholiu reglamentavimas Lietuvos miesteliuose (1918–1940 m). Lietuvos muziejų rinkiniai. Miestų kultūros paveldas muziejuose. 2007, Nr. 6, p. 58.
18. Norkus Z. Du nepriklausomybės dvidešimtmečiai. Vilnius: Aukso žuvis, 2014.
19. Projektuojama alkoholinių gėrimų pardavinėjimo santvarka ir savivaldybės. *Savivaldybė*, 1933, Nr.3, p.14.
20. Seimų istorija. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=42&p_k=1 [2015-02-11].
21. Svaigiųjų gėrimų mažmenomis pardavinėjimo įstatymas, *Vyriausybės žinios*, 1922-06-03, Nr. 91-761.
22. Svaigiųjų gėrimų mažmenomis pardavinėjimo įstatymo pakeitimas, *Vyriausybės žinios*, 1926-05-12, Nr. 224-1464.
23. Švenčių ir poilsio įstatymas, *Vyriausybės žinios*, 1925-02-02, Nr. 181-1236.
24. Tamutienė I. Alkoholio mažmeninės prekybos priežiūra ir kontrolė Lietuvoje: į problemų sprendimą orientuotos kontrolės link. *Viešoji politika ir administravimas*, 2014, Nr. 13 (3), 483-496.
25. Tamutienė I. Alkoholio pardavimų kontrolės priemonių vertinimas Lietuvoje: socialinės žalos valdymo perspektyva. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 2013, Nr. 68, 123–137.
26. Tamutienė I.; Grauzinė M. Alkoholio kontrolės politikos tikslo apibrėžties ir mažmeninės prekybos licencijavimo problematika Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 2013, Nr. 12 (3), 482–497.
27. Valstybinių gėrimų parduotuvių taisyklių pakeitimas, *Vyriausybės žinios*, 1927-06-02, Nr. 253-1647.
28. World Health organization. Global Status Report on Alcohol and Health, 2014. http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/en/ [2015-02-11].

Aistė Lazauskienė, Ilona Tamutienė

Regulation of Alcohol Sale Hours: Experiences of First and Second Republic of Lithuania

Abstract

The goal of this article is to compare the regulation of the hours of retail alcohol sales in the First (1918–1940) and Second Republic of Lithuania (1990–2012). The research is based on document analysis. The regulation of the hours of alcohol sale in the First Republic of Lithuania is divided chronologically into three stages. Starting from 1922, sales were prohibited on certain state and religious (6) holidays and allowed on Sundays, but only after the church services, i.e. after 1 p.m. From 1925 until 1934, the most severe restrictions were in effect: alcohol sales were completely prohibited on Sundays and on 13 religious and 2 state holidays, and the hours of alcohol sales were shortened on Saturdays and on other religious holidays. In 1934, alcohol sales became strongly liberalized: the number of the religious holidays prohibiting them dropped significantly (only Christmas and Easter remained), Sunday sales were liberalized (allowed after the church services) and the sale hours were

slightly prolonged. However, alcohol sales remained prohibited on days of the Seimas elections and mobilization throughout the entire period of the First Republic of Lithuania. Restrictions varied in alcohol shops and various public catering establishments (restaurants, pubs, cafés) where alcohol is sold on premise. In the latter, the sale hours were slightly longer than in shops. Furthermore, regulation of sale hours differed in regional centers (larger cities) and the smaller towns. The regulation of alcohol sales is clearly linked to the ruling parties of the time. The strongest restrictions on alcohol sale hours were imposed by the second Seimas, during the ruling of the Christian Democrats, and were liberalized during the period of ruling by Antanas Smetona. The sale hours in the Second Republic of Lithuania, twenty years after the passing of the Law on Alcohol Control, are very liberal compared to that of the First republic. Over the period since 2006, sales were prohibited only on the 1st of September (on premise sales have been allowed at public catering establishments since 2008). Even though the Main Law on Alcohol Control was passed at the time of the sixth Seimas, whose majority was composed of the Democratic Labour Party of Lithuania, the hours of alcohol sales were quite long, because both on premise and off-premise sales were possible after double payment. The eighth Seimas, where the Social-Democratic Coalition was the majority, cancelled all restrictions on sale hours. Only the tenth Seimas, which had the majority of the Homeland Union – Lithuanian Christian Democrats, prohibited off-premise alcohol sales from 10 p.m. until 8 a.m. in 2012, but it was still possible to buy alcohol at night at public catering establishments that had night sale license and consume it on premise or buy it in an open container.

It was determined that the regulation of alcohol sale hours was more varied and much more restricted during the period of the First Republic of Lithuania than that of the Second. The liberal regulation of alcohol sale hours in the First Republic in 1934 was much stricter than the restrictions imposed on alcohol sale hours in 2012 that are still in effect today. In order to ensure public safety and prevent binge drinking we recommend restricting alcohol sales regulation in contemporary Lithuania.

Aistė Lazauskienė – Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Viešojo administravimo katedros profesorė, humanitarinių mokslų daktarė.

E.paštas: aiste@smf.su.lt

Ilona Tamutienė – Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto Viešojo administravimo katedros docentė, socialinių mokslų daktarė.

E. paštas: i.tamutiene@pmdf.vdu.lt

Aistė Lazauskienė, Doctor of Humanities, Professor at the Department of Public Administration, faculty of Social Sciences, c.

E-mail: aiste@smf.su.lt

Ilona Tamutienė, Doctor of Social Sciences, is an Associate Professor at the Department of Public Administration, faculty of Political science and Diplomacy, Vytautas Magnus University.

E-mail: i.tamutiene@pmdf.vdu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2015 m. vasario mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2015 m. kovo mėn.